

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ
ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
З ДИСЦИПЛІНИ
«ВИЩА ОСВІТА І БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС»
(ДЛЯ МАГІСТРІВ)**

Київ МАУП 2018

Підготовлено проф. кафедри професійної освіти та управління навчальним закладом Н.М. Терещенко

Затверджено на засіданні кафедри управління навчальним закладом (протокол № 7 від 16 лютого 2018).

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Терещенко Н.М. Навчальна програма з дисципліни «ВИЩА ОСВІТА І БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС». – К.: МАУП, 2018, - 40 с.

Навчальна програма містять пояснювальну записку, навчально – тематичний план, програмний матеріал для самостійного вивчення дисципліни, запитання і завдання для самостійного повторення матеріалу та самоперевірки знань з дисципліни, теми рефератів, методичні вказівки до виконання контрольної роботи, тестові завдання, список рекомендованої літератури.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Процеси європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності, включно вищу освіту. Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній і науковий простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, дедалі наполегливіше працює над практичним приєднанням до Болонського процесу.

Україна була і є активним учасником цих процесів. Обрані шляхи модернізації вищої освіти України співзвучні загальноєвропейським підходам. Принципи Болонської декларації повною мірою вирішено запровадити у 2010 році, а 2005-й визначено як проміжний етап моніторингу зробленого.

Основним завданням на цей період є запровадження передбаченої Болонською декларацією системи академічних кредитів, аналогічній ECTS (Європейській кредитно-трансферній системі). Саме її розглядають як засіб підвищення мобільності студентів щодо переходу з однієї навчальної програми на іншу, включно з програмами післядипломної освіти. ECTS стане багатоцільовим інструментом визнання й мобільності, засобом реформування навчальних програм, а також засобом передачі кредитів вищим навчальним закладам інших країн. Важливий момент запровадження акумулюючої кредитної системи — можливість враховувати всі досягнення студента, а не тільки навчальне навантаження, наприклад, участь у наукових дослідженнях, конференціях, предметних олімпіадах тощо.

Визначення змістових модулів навчання з кожної дисципліни, узгодження кредитних систем оцінювання досягнень студента повинно стати основою для вирішення ще однієї задекларованої в Болоньї мети — створення умов для вільного переміщення студентів, викладачів, менеджерів освіти та дослідників на теренах Європи.

Визначальними критеріями освіти в рамках Болонського процесу є: якість підготовки фахівців; відповідність європейському ринку праці; академічна мобільність; сумісність кваліфікації на університетському та після-університетському етапах підготовки; посилення конкурентоспроможності Європейської системи освіти.

Ці вимоги є певною програмою розвитку вищої освіти України.

Навчальна програма розрахована на студентів, які навчаються за освітньо-кваліфікаційними програмами підготовки “спеціаліста” “магістра”.

Програма побудована за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах та узгоджена з примірною структурою змісту навчального курсу, рекомендованою Європейською Кредитно-Трансферною Системою (ECTS).

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

дисципліни

“ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ

І БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС”

№ п/п	Назви змістових модулів і тем
1 2 3 4	<p>Змістовий модуль 1. Європейська освітня інтеграція</p> <p>Євроінтеграція України як чинник соціально-економічного розвитку держави. Роль освіти в розвитку партнерства України з іншими державами.</p> <p>Системи вищої освіти у країнах Європи і Америки</p> <p>Болонський процес як засіб інтеграції і демократизації вищої освіти країн Європи. Документи Болонського процесу.</p> <p>Основні завдання, принципи та етапи формування зони європейської вищої освіти.</p>
5 6	<p>Змістовий модуль 2. Адаптація вищої освіти України до вимог Болонського процесу</p> <p>Європейська кредитно-трансферна та система накопичення - ECTS.</p> <p>Принципи, шляхи і засоби адаптації Європейської системи перезарахування кредитів (ECTS) у вищу освіту України.</p>

7	Запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП) у ВНЗ України.
Разом годин: 54	

ЗМІСТ

дисципліни

“ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ І БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС”

Змістовий модуль 1. ЄВРОПЕЙСЬКА ОСВІТНЯ ІНТЕГРАЦІЯ

Тема 1. Євроінтеграція України як чинник соціально-економічного розвитку держави. Роль освіти в розвитку партнерства України з іншими державами.

Європейський вибір України — невід’ємна складова її подальшого розвитку. Хронологія та коротка характеристика подій з налагодження співробітництва України і ЄС. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС – один із важливих інструментів створення в Україні нової правової системи та громадянського суспільства. Науково-технічне співробітництво України та ЄС. Входження освіти і науки України у європейське інформаційне та освітнє поле як вагомий чинник економічного, соціального, інтелектуального, інноваційно-технологічного та культурного розвитку.

Тема 2. Системи вищої освіти у країнах Європи і Америки.

Формування системи вищої освіти Європейських країн. Сучасні принципи побудови та завдання вищої освіти у розвинених країнах. Доступ громадян до освіти. Заклади освіти. Ступеневість освіти. Кваліфікації. Організація

навчання, академічний рік і екзамени. Методи і засоби навчання. Навчання студентів-іноземців.

Тема 3. Болонський процес як засіб інтеграції і демократизації вищої освіти країн Європи. Документи Болонського процесу.

Євроінтеграція як соціально-економічний процес. Чинники євроінтеграції вищої освіти. Хронологія подій Болонського процесу. Залучення європейських держав у Болонський процес. Основні документи Болонського процесу:

- Спільна декларація про гармонізацію архітектури, європейської системи вищої освіти чотирьох міністрів, що презентують Великобританію, Німеччину, Італію і Францію (**Сорбонна, 25 травня 1998 р.**).

- Зона європейської вищої освіти: Спільна заява європейських міністрів освіти (**Болонья, 18-19 червня 1999 р.**).

- Формування майбутнього. Конференція європейських вищих навчальних закладів і освітніх організацій (**Саламанка, 29-30 березня 2001 р.**).

- До зони європейської вищої освіти: Комюніке зустрічі європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту (**Прага, 18-19 травня 2001 р.**).

Створення загальноєвропейського простору вищої освіти: Комюніке Конференції Міністрів, відповідальних за Вищу освіту (**Берлін, 19-20 вересня 2003 р.**).

Тема 4. Основні завдання, принципи та етапи формування зони європейської вищої освіти.

Гармонізація архітектури системи європейської вищої освіти як основне завдання Болонського процесу. Визначальні властивості європейської вищої освіти: якість, конкурентоспроможність вищих навчальних закладів Європи, взаємна довіра держав і вищих навчальних закладів, сумісність структури освіти та кваліфікацій на доступеневому і післяступеневому рівнях, мобільність студентів, привабливість освіти.

Основні завдання та принципи створення зони Європейської вищої освіти (шість цілей Болонського процесу): уведення двоциклового навчання; запровадження кредитної системи; формування системи контролю якості освіти; розширення мобільності студентів і викладачів; забезпечення

працевлаштування випускників та привабливості європейської системи освіти.

Подальші дії для досягнення шести цілей Болонського процесу: прийняття системи легкозрозумілих і адекватних ступенів; прийняття системи двоциклової освіти (доступеневе і післяступеневе навчання); запровадження системи кредитів – системи накопичення кредитів (ECTS); сприяння мобільності студентів і викладачів (усунення перешкод вільному пересуванню студентів і викладачів); забезпечення високоякісних стандартів вищої освіти; сприяння європейському підходу до вищої освіти (запровадження програм, курсів, модулів із «європейським» змістом); навчання протягом усього життя; спільна праця вищих навчальних закладів і студентів як компетентних, активних і конструктивних партнерів у заснуванні та формуванні Зони європейської вищої освіти.

Змістовій модуль 2. Адаптація вищої освіти України до вимог Болонського процесу

Тема 5. Європейська кредитно-трансферна та система накопичення - ECTS.

Характерні особливості ECTS. Базові елементи системи: інформація (стосовно навчальних програм і здобутків студентів), взаємна угода (між закладами-партнерами і студентом), використання кредитів ECTS (визначення навчального навантаження студентів). Основні документи ECTS: інформаційний пакет, навчальний контракт, перелік оцінок дисциплін.

Загальні умови користування ECTS. Зобов'язання з боку навчального закладу.

Кредити ECTS: структура, призначення, зв'язок з академічним навантаженням студента (години занять). Особливості призначення і присвоєння кредитів ECTS.

Координатори ECTS: університетський координатор, факультетський координатор.

Зміст та структура інформаційного пакету навчального закладу, факультету, навчальної дисципліни, змістового кредиту.

Структура курсу з присвоєння ступенів (структурно-логічна схема, навчальний план). Опис предмета курсу. Опис дисципліни курсу.

Шкала оцінювання ECTS. Європейська система «полегшеної шкали оцінювання» навчальних досягнень студента. Сумісність різних систем оцінювання зі шкалою ECTS.

Тема 6. Принципи, шляхи і засоби адаптації Європейської системи перезарахування кредитів (ECTS) у вищу освіту України.

Узгодження і поєднання національних компонентів вищої освіти різних країн із вимогами Болонського процесу щодо створення Зони європейської вищої освіти.

Тенденції розвитку вищої освіти України на сучасному етапі. Відмінність та подібність систем вищої освіти України і Європейських держав.

Передумови входження вищої освіти України до Болонського процесу: адаптація законодавства, структурні зміни освіти, запровадження у систему вищої освіти Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи (ECTS), проведення педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації.

Основні завдання для створення умов щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у навчальних закладах III – IV рівнів акредитації є: розроблення структурно-логічних схем підготовки фахівців за усіма напрямками та спеціальностями; запровадження модульної системи організації навчального процесу, системи тестування та рейтингового оцінювання знань студентів; організація навчального процесу на базі програм навчання, які формуються як набір залікових кредитів; введення граничного терміну навчання за програмою навчання, включаючи граничний термін бюджетного фінансування; створення нового покоління галузевих стандартів вищої освіти; розроблення індивідуальних графіків навчального процесу з урахуванням особливостей кредитно-модульної системи організації навчального процесу; зарахування на навчання до вищого навчального закладу тільки за напрямками підготовки; вдосконалення наявного та створення нового навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення навчання в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу; формування програм навчання усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів на основі освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників та освітньо-професійних програм підготовки, які передбачають можливі зміни співвідношення обсягів кредитів освітньої та кваліфікаційної складових підготовки; введення інституту викладачів-кураторів індивідуальних програм навчання.

Тема 7. Запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП) у ВНЗ України.

Основні заходи з підготовки та програма проведення педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації.

Розроблення та експериментальна перевірка технології застосування елементів Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи (ECTS) в системі вищої освіти України та створення сучасної системи управління якістю освітньої діяльності суб'єктів навчального процесу.

Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах України в кредитно-модульній системі підготовки фахівців. Поняття про кредитно-модульну систему організації навчального процесу як модель організації навчального процесу; заліковий кредит як одиницю виміру навчального навантаження; модуль як задокументовану завершену частину освітньо-професійної програми; змістовий модуль як систему поєднаних навчальних елементів, відповідних певному навчальному об'єктові.

Структура і вимоги до складання основних компонентів КМСОНП: інформаційний пакет; договір про навчання між студентом і вищим навчальним закладом; академічна довідка. Формування та реалізація індивідуального навчального плану студента. Контроль за індивідуальним навчальним планом студента.

Форми організації навчання в умовах КМСОНП. Організаційно-методичне забезпечення КМСОНП. Контроль успішності студента та шкала оцінювання навчальних досягнень студента. Державна атестація студентів. Нормування навчального навантаження студента і викладача.

Особливості переведення, відрахування, поновлення студентів та переривання їхнього навчання. Стипендіальне забезпечення студентів.

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Контрольна робота з дисципліни “Вища освіта України і Болонський процес” є формою самостійної роботи студента.

Тему контрольної роботи студент визначає за останньою цифрою номера своєї залікової книжки – одну з трьох варіантів (див. таблицю).

Остання цифра номера залікової книжки студента	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Номер теми контрольної роботи	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

В окремих випадках студент може самостійно запропонувати та розробити тему контрольної роботи, попередньо обговоривши її з викладачем.

Структура і зміст теми контрольної роботи визначаються програмою курсу, що зумовлює таку послідовність роботи:

- вибір теми;
- розробка плану;
- ознайомлення з рекомендованою літературою;

- написання та оформлення роботи.

При написанні роботи та її оформленні варто керуватися такими вимогами:

- обґрунтування вибраної теми;
- опрацювання відповідної літератури;
- наявність авторського розділу;
- наявність списку використаної літератури.

Контрольну роботу студент виконує у вигляді реферату. Цитати та статистичні матеріали слід обов'язково супроводжувати посиланнями на джерела інформації, які мають бути відображені у списку використаної літератури.

Реферат має складатися із вступу (актуальність теми, предмет, об'єкт, мета, завдання), основної частини (визначення проблеми та послідовне її розкриття), висновків та списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи – до 25 машинописних сторінки формату А4 з 14 шрифтом та інтервалом 1,5, із полями (верхнє/нижнє -2,5 см, лівє - 3 см, правє - 1,5 см.).

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Передумови виникнення Болонського процесу.
2. Перспективні тенденції розвитку Болонського процесу.
3. Сутність і значення Лісабонської конвенції.
4. Основні етапи формування Болонського процесу.
5. Основні документи Болонського процесу.
6. Шляхи впровадження принципів Болонського процесу.
7. Основні положення Болонської декларації.
8. Основні принципи побудови системи вищої освіти у країнах Європи.
9. Поняття процесу гармонізації і архітектури системи європейської вищої освіти.
10. Основні цілі Болонського процесу.
11. Механізми контролю за якістю освіти.
12. Принципи формування змісту кваліфікацій і структури ступенів.
13. Характеристика внутрішньої і зовнішньої мобільності.
14. Акредитація та ліцензування ВНЗ в сучасних інтеграційних умовах.
15. Кредитна система: сутність і значення.
16. Кредитно–модульна система.
17. Основні документи ECTS.
18. Вплив ECTS на академічну мобільність студентів.
19. Значення Великої хартії університетів для сучасного розвитку ВНЗ.

20. Сутність і завдання академічна свобода ВНЗ.
21. Вищі заклади освіти в умовах Болонського процесу.
22. Вищі заклади освіти України: нові завдання і стратегії розвитку.
23. Координатори ECTS.
24. Базових елементів ECTS: зміст і структура.
25. Введення інституту викладачів-кураторів індивідуальних програм навчання.
26. Система рейтингових балів та принцип їхнього нарахування.
27. Міністерство освіти і науки України: діяльні по запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП) у ВНЗ України.
28. Програма дій щодо реалізації положень Болонського процесу: мета і завдання.
29. Порівняльна система визнання іноземних документів про вищу освіту в Україні.
30. Впровадження національних документів про освіту у країнах-учасницях Болонського процесу.
31. Європейська система «полегшення шкали оцінювання» досягнень студента.
32. Контроль за індивідуальним навчальним планом студента.
33. Ректорський контроль: організація проведення, оцінювання.
34. Особливості переведення, відрахування, поновлення студентів та перерва їхнього навчання
35. Визначте наукові підходи у визначенні сутності Болонського процесу.
36. Розкрийте сутність понять «Кредитна система» і «Кредитно-модульна система».
37. Виділіть основні періоди формування зони європейської вищої освіти.
38. Розкрити сутність сучасних освітніх процесів в Європі.
39. Проаналізувати зовнішній (європейський, світовий) і внутрішній національний контексти стану та стратегії розвитку вищої освіти.
40. Розкрийте зв'язок між якістю освіти і академічною мобільністю.
41. Основні європейські освітні структури (організації), що супроводжують Болонський процес.
42. Особливості систем вищої освіти в Великобританії, Італії, Німеччині, Франції, Іспанії та ін.
43. Вплив інформаційного забезпечення освіти на якість освіти.
44. Систему доступу до вищої освіти у країнах Європи.
45. Інформаційний пакет ВНЗ: зміст та завдання.
46. Навчальний контракт студента з ВНЗ.
47. Індивідуальні графіки навчального процесу з урахуванням особливостей кредитно-модульної системи організації навчального процесу.
48. Роль і місце студентів у системі управління і забезпечення якості вищої освіти.
49. Форми організації навчання в умовах КМСОНП.

50. Навчально-методичне, матеріально-технічне та інформаційне забезпечення навчання в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу.
51. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліна (ІКМЗД).
52. Мета проведення педагогічного експерименту по впровадженню кредитно модульної системи.
53. Значення і сутність додатку до диплому.
54. Структура додатку до диплому.
55. Значення принципу «навчання в продовж життя».
56. Нострифікація документів про вищу освіту: значення, механізми.
57. Сутність системи триступеневого контролю знань студента.
58. Вищі освітньо-кваліфікаційні рівні в системі вищої освіти України.
59. Вищі освітньо-кваліфікаційні рівні за вимогами Болонського процесу
60. Напрями і механізми розвитку міжнародного співробітництва ВНЗ на сучасному етапі.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Ознайомитися із основними документами щодо співробітництва України та Євросоюзу (Декларація ЄС щодо України, 1991; Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС (14.06. 1994); Спеціальна резолюція Ради Міністрів ЄС щодо України (31.10.1994); Указ Президента України № 615 „Стратегія інтеграції України до ЄС”(11.06.1998); Постанова Кабінету Міністрів України № 852 про запровадження механізму адаптації законодавства України до ЄС (12.06.1998); Постанова Кабінету Міністрів України №1496 про „Концепцію адаптації законодавства України до законодавства ЄС(16.08.1999); Зобов’язання щодо посилення стратегічного партнерства між Україною та ЄС, підписані на 4-му Саміті ЄС – Україна, м. Ялта (11.09.2001); Матеріали Саміту Європейський Союз - Україна, м. Копенгаген(4.07.2002) та ін. – *1 год.*

2. Ознайомитися із принципами побудови систем вищої освіти Англії, Італії, Іспанії, Німеччини, Франції та інших країн Європейського Союзу – *1 год.*

3. Ознайомитися із змістом основних документів Болонського процесу – *2 год.*

4. Ознайомитися із вимогами Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи (ECTS) – *2 год.*

5. Вивчити нормативні та інструктивні матеріали Міністерства освіти і науки України щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ України – 2 год.

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ (проекти):

1. Формування «Інформаційного пакету» (ВНЗ, факультету, спеціальності) – (за вибором).
2. Розробка структурно-логічної схеми підготовки фахівців зі спеціальності (за вибором).
3. Складання навчального плану підготовки фахівців зі спеціальності (за вибором).
4. Формування індивідуального навчального плану студента.
5. Розробка структури залікового кредиту курсу (за вибором).
6. Створення шкали оцінювання навчальної діяльності студента з курсу (за вибором).
7. Створення порівняльних схем навчальних планів, структур залікових кредитів, змістових модулів, шкал оцінювання тощо загалом або за спеціальностями і напрямками у ВНЗ різних країн Європи.
8. Вивчення діючих у Європі систем страхування якості освіти.
9. Аналіз діючих в Європі механізмів визнання еквівалентності документів про освіту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Болонський процес: тенденції, проблеми, перспективи/ Уклад. Бех В.П., Маліновський Ю.Л.- К., 2004.- 221 с.
2. Болонський процес: проблеми модернізації освіти України в контексті Болонського процесу: Матеріали Першої Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 20-21 лютого 2004 р./ Ред. Тимошенко І.І. та ін.- К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004.- 197 с.
3. Болонський процес: перспективи і розвиток у контексті інтеграції України в європейський простір вищої освіти: Зб. ст./ Ред. Бебик В.М.- К.: МАУП, 2004.- 200 с.
4. Болонський процес: модернізація змісту природничої педагогічної освіти: Міжнар. наук.-практ. конф. 26-27 трав. 2005 р.: Зб. наук. праць/ Ред. Пащенко В.О. та ін.- Полтава, 2005.- 356 с.
5. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна-Болонья-Саламанка-Прага-Берлін)/ Упоряд. Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д. та ін.- Тернопіль: Економічна думка, 2003.- 60 с.
6. Болонський процес в дії: Мат. "Круглого столу" (трав.2004 р. - лют. 2005 р.)/ Ред. Коноваленко О.С., Корольов Б.І.- К., 2005.- 98 с.
7. Болонський процес: Документи/ Уклад. З.І. Тимошенко, А.М.Грехов, Ю.А.Гапон, Ю.І.Палеха.- К.: Європ. ун-т, 2004.- 169 с.
8. Болонський процес: Нормат.-правові докум./ Уклад. З.І. Тимошенко, І.Г.Оніщенко, А.М.Грехов, Ю.І.Палеха.- К.: Європ. ун-т, 2004.- 102 с.
9. Болонський процес: Бібліографія/ Ред. З.І.Тимошенко.- К.: Європ. ун-т, 2004.- 19 с.
- 10.Болонський процес: Модель структури додатка до диплома/ Уклад. З.І.Тимошенко, О.І.Казаченко, А.М.Грехров, Ю.А.Гапон, Ю.І.Палеха.- К.: Європ. ун-т, 2004.- 73 с.
- 11.Андрущенко В. Модернізація вищої освіти України в контексті Болонського процесу// Болонський процес в дії.- К., 2005.- С.5-11.
- 12.Андрущенко В.П. Педагогічні вимоги Болонського процесу// Болонський процес: тенденції, проблеми, перспективи.- К., 2004.- С.67-74.
- 13.Бабкіна О. Проблеми підвищення якості вищої освіти в Україні у контексті болонських реформ// Освіта і управління.- 2006.- Т.9., №1.- С.91-94.
- 14.Базилевич В. Інтелектуалізація та індивідуалізація - основа формування нової парадигми класичної університетської освіти в галузі економіки і управління в контексті Болонського процесу// Вища школа.- 2005.- №6.- С.28-96.
- 15.Байденко В.И. Болонский процесс: структурная реформа высшего образования Европы.- К., 2005.- 143 с.
- 16.Байденко В.И. Болонский процесс: Курс лекций.- М.: Логос, 2004.- 208 с.
- 17.Бойко Р.В. Атестація наукових кадрів у контексті Болонського процесу/ Р.В.Бойко, Л.Є.Шкляр// Болонський процес: тенденції, проблеми, перспективи.- К., 2004.- С.79-88.

- 18.Болюбаш Я.Я. Болонський процес: подолання стереотипів// Болонський процес: тенденції, проблеми, перспективи.- К., 2004.- С.74-79.
- 19.Болюбаш Я.Я. Євроінтеграція України як чинник соціально-економічного розвитку держави/ Я.Я.Болюбаш, К.М.Левківський, Ю.В.Сухарніков// Болонський процес: тенденції, проблеми, перспективи.- К., 2004.- С.24-67.
- 20.Бондарчук Ю. Удосконалення форм і методів навчання відповідно до вимог Болонського процесу/ Ю.Бондарчук, Г.Чуйко, Н.Чуйко// Вища школа.- 2005.- №2.- С.35-41.
- 21.Бунда В.В. Реформування мережі вищих освітніх навчальних закладів України в контексті Болонського процесу/ В.В.Бунда, Ф.Г.Ващук// Проблеми адаптації вищої освіти в Україні до європейських стандартів і принципів Болонського процесу.- Ужгород, 2004.- С.8-12.
- 22.Вакарчук І. Структурні варіанти стандартів вищої освіти в контексті Болонського процесу// Моделі гармонізації національних і міжнародних стандартів освіти у контексті Болонського процесу.- Л.: Літопис, 2004.- С.22-31.
- 23.Вербова О.С. Українська науково-економічна традиція в діаспорі та інституціоналізація засад Болонського процесу// Україна - суб'єкт європейського освітнього простору.- К.: Європ. ун-т, 2005.- С.47-52.
- 24.Вища освіта України у національному і глобальному контекстах: Зб. наук. праць.- Яготин: МАУП, 2005.- 144 с.
- 25.Вища освіта України і Болонський процес: Навч. посіб./ Ред. Кремень В.Г.- Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2004.- 384 с.
- 26.Волошин В.С. Опыт и проблемы внедрения положений Болонского процесса/ В.С.Волошин, А.П.Чейлях// Болонський процес: перспективи і розвиток у контексті інтеграції України в європейський простір вищої освіти.- 2004.- С.70-80.
- 27.Головатий М. Організаційно-методичні засади інтеграції національної системи освіти України в європейську систему освіти відповідно до Болонського процесу// Освіта і управління.- 2005.- Т.8., №3-4.- С.157-160.
- 28.Гурч Л. Деякі аспекти впровадження європейської системи ECTS у вищу освіту України// Персонал.- 2004.- №12.- С.68-73.
- 29.Гурч Л. Деякі аспекти впровадження європейської системи ECTS у вищу освіту України// Освіта і управління.- 2005.- Т.8., №3-4.- С.185-189.
- 30.Дем'яненко Н.М. Університет України і Європейський регіон вищої освіти: процес інтеграції// Проблеми освіти.- К., 2005.- Вип. 42.- С.3-10.
- 31.Дзвінчук Д. Засади управління і вибір цілей діяльності освітньої системи в контексті європейського виміру// Вища освіта України.- 2006.- №2.- С.20-26.
- 32.Дмитренко П.В. Підготовка педагогічних кадрів крізь призму Болонського процесу// Болонський процес: тенденції, проблеми, перспективи.- К., 2004.- С.135-146.
- 33.Єрохін С. Як прийти до взаємного визнання дипломів? (З досвіду міжнародного співробітництва Національної академії управління)// Болонський процес в дії.- К., 2005.- С.53-57.

34. Жованик В.І. Болонський процес: зміст, підходи і завдання "Академічної безпеки" навчального закладу, її моделювання та рівні/ В.І.Жованик, Г.В.Жованик// Актуальні проблеми економіки.- 2005.- №12.- С.112-120.
35. Журавський В.С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти/ В.С.Журавський, М.З.Згуровський.- К.: Політехніка, 2003.- 200 с.
36. Зайцев М.О. Впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу як чинник реформування освіти в контексті Болонського процесу: проблеми та прогнози// Болонський процес: перспективи і розвиток у контексті інтеграції України в європейський простір вищої освіти.- 2004.- С.135-137.
37. Захожай В. Болонський процес і напрями його впровадження в Україні для вищих навчальних закладів недержавної форми власності/ В.Захожай, Р.Щокін, Я.Литвиненко// Освіта і управління.- 2005.- Т.8., №3-4.- С.189-194.
38. Згага П. Реформи университетов Юго-восточной Европы с учетом Болонского процесса// Инновации в образовании.- 2005.- №3.- С.165-167.
39. Зінченко Т.В. Болонський процес і модернізація вищої професійної освіти Австрії = Болонський процес в Україні// Проблеми освіти.- 2005.- Ч. 1, Вип. 45.- С.9-16.
40. Зязюн І.А. Болонський процес у Європі і Україні// Трибуна.- 2005.- №1-2.- С.14-16.
41. Иванов С. Болонский процесс: проблемы конкурентоспособности/ С.Иванов, И.Волкова// Alma mater.- 2004.- №7.- С.19-26.
42. Історія Болонського процесу// Болонський процес: тенденції, проблеми, перспективи.- К., 2004.- С.11-18.
43. Калашніков В. Болонський процес: досвід Німеччини та реалізація в Україні// Освіта України.- 2006.- №12.- С.3.
44. Каленюк І. Рух Європи до суспільства знань, Болонський процес і Україна/ І.Каленюк, К.Корсак// Вища освіта України.- 2004.- №3.- С.22-28.
45. Калінічева Г.І. Вища школа приватної форми власності у контексті європейської інтеграції// Трибуна.- 2005.- №1-2.- С.42-43.
46. Кіпець В.П. Європейський освітній простір: дорожня карта для України// Україна - суб'єкт європейського освітнього простору.- К.: Європ. ун-т, 2005.- С.166-170.
47. Козаченко О.І. Болонський процес в дії// Україна - суб'єкт європейського освітнього простору.- К.: Європ. ун-т, 2005.- С.29-32.
48. Коміренко В. Скільки коштує квиток до Болоньї?// Економічний часопис.- 2005.- №3-4.- С.55-56.
49. Коміренко В. Приєднання до Болонського процесу як євроінтеграційна стратегія України: аспекти, проблеми, прогнози// Освіта і управління.- 2005.- Т.8., №3-4.- С.175-181.
50. Корецька А. Освітні інтенції в контексті Болонського процесу// Болонський процес в дії.- К., 2005.- С.67-72.

51. Король Л. Професійна підготовка майбутнього вчителя у контексті Болонського процесу// Болонський процес: модернізація змісту природничої педагогічної освіти.- Полтава, 2005.- С.31-33.
52. Корольов Б. Методична складова Болонського процесу// Болонський процес в дії.- К., 2005.- С.11-15.
53. Корсак К.В. Освіта, суспільство, людина в ХХІ столітті: Інтегрально-філософський аналіз: Монографія.- К.; Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М.Гоголя, 2004.- 224 с.
54. Костікова І. Вплив ідей Болонського процесу на впровадження комп'ютерних занять з англійської мови// Болонський процес: модернізація змісту природничої педагогічної освіти.- Полтава, 2005.- С.35-36.
55. Кочкіна Н.Ю. Дослідження європейського ринку освітніх послуг в світлі Болонського процесу// Маркетинг в Україні.- 2005.- №1.- С.40-44.
56. Кремень В. Освіта і наука України - інноваційні аспекти: стратегія, реалізація, результати.- К.: Грамота, 2005.- 448 с.
57. Кузнецов Г. Науково-методичні та соціально-педагогічні аспекти безперервної освіти в контексті Болонського процесу/ Г.Кузнецов, Т.Калюжна// Вища освіта України.- 2006.- №1.- С.75-79.
58. Ластовченко І.О. Роль студентів у досягненні цілей Болонського процесу й підвищення якості вищої освіти// Болонський процес: перспективи і розвиток у контексті інтеграції України в європейський простір вищої освіти.- 2004.- С.111-120.
59. Лисенко С.А. Об'єктивні та суб'єктивні фактори підготовки викладачів вищої школи до реалізації цілей Болонського процесу// Болонський процес: перспективи і розвиток у контексті інтеграції України в європейський простір вищої освіти.- 2004.- С.62-69.
60. Литнєва Г.П. Шляхи інтенсифікації навчання іноземних мов в УАЗТ у світлі приєднання України до Болонського процесу// Зовнішня торгівля: право та економіка.- 2005.- №1.- С.108-111.
61. Мазоха Д.С. На шляху до педагогічної професії: (Вступ до спеціальності): Навч. посіб.- К.: ЦНЛ, 2005.- 168 с.
62. Методичні матеріали до науково-практичної конференції "Болонський процес: перспективи та розвиток в контексті приєднання України до Європейського простору вищої освіти".- К., 2004.- 62 с.
63. Міхелі С. Особистісно-орієнтоване навчання в контексті Болонського процесу// Болонський процес: модернізація змісту природничої педагогічної освіти.- Полтава, 2005.- С.51-53.
64. Моделі гармонізації національних і міжнародних стандартів освіти у контексті Болонського процесу: Мат. Міжнар. семінару 27-28 трав. 2004 р.- Л.: Літопис, 2004.- 112 с.
65. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції/ Ред. М.Ф.Степко.- К., 2004.- 60 с.
66. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції/ Ред. М.Ф.Степко.- К., 2004.- 24 с.

67. Мороз І. Болонський процес - це конкретні рішення та дії// Вища освіта України.- 2005.- №1.- С.29-36.
68. Мороз І.В. Кредитно-модульна система організації навчального процесу: (Довідник для студентів).- К.: Освіта України, 2005.- 90 с.
69. Морозова Т. Освітні стандарти в контексті болонських реформ і можливостей інформатизації// Вища школа.- 2005.- №5.- С.26-34.
70. Національна доповідь щодо вступу України в Болонський процес.- К.: Освіта України, 2004.- 32 с.
71. Ніколаєнко С. Болонський процес і перспективи законодавчого врегулювання розвитку вищої освіти в Україні// Моделі гармонізації національних і міжнародних стандартів освіти у контексті Болонського процесу.- Л.: Літопис, 2004.- С.11-18.
72. Ніколаєнко С. Вища освіта - джерело соціально-економічного і культурного розвитку суспільства.- К.: Освіта України, 2005.- 319 с.
73. Оніщенко І. Гуманітарна освіта в контексті Болонського процесу// Болонський процес в дії.- К., 2005.- С.32-37.
74. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 рр.)/ Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д. та ін.; Ред. Кремень В.Г.- К., Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004.- 147 с.
75. Остапенко В.О. Вхідження України в Європейський простір і деякі можливості ВНЗ 9та НДІ) України// Нові технології навчання.- К., 2005.- Вип. 41.- С.18-33.
76. Павко А.І. Гуманітарні дисципліни в контексті європейських стандартів і принципів Болонського процесу// Проблеми адаптації вищої освіти в Україні до європейських стандартів і принципів Болонського процесу.- Ужгород, 2004.- С.172-176.
77. Петренко В.Л. Стандарти вищої освіти у контексті Болонського процесу: історія, сучасний стан, перспективи = Болонський процес в Україні// Проблеми освіти.- 2005.- Ч. 1, Вип. 45.- С.66-106.
78. Петренко В.Л. Державний стандарт вищої освіти у контексті Болонського процесу = Болонський процес в Україні// Проблеми освіти.- 2005.- Ч. 2, Вип. 46.- С.80-117.
79. Поздеев В.А. Научные исследования в университетах на пути Болонского процесса// Украина - суб'єкт європейського освітнього простору.- К.: Європ. ун-т, 2005.- С.89-94.
80. Поберезька Г.Г. Україна і Болонський процес - шлях розвитку освіти і науки: Навч. посіб./ Г.Г.Поберезька, К.О.Кольченко, Г.Ф.Нікуліна.- К.: Ун-т "Україна", 2005.- 88 с.
81. Похресник А.К. Участь молоді Західної Європи в Болонському процесі та її громадянська позиція = Болонський процес в Україні// Проблеми освіти.- 2005.- Ч. 1, Вип. 45.- С.25-31.
82. Проблеми адаптації вищої освіти в Україні до європейських стандартів і принципів Болонського процесу: Матеріали міжнар. наук. конф. 23-26

- берез. 2004 р. Ужгород (Україна) - Сніна (Словаччина)/ Упоряд. Х.М.Олексика.- Ужгород, 2004.- 227 с.
83. Сєбкова Х. Акредитація і забезпечення якості вищої освіти в Європі// Вища школа.- 2005.- №2.- С.77-84.
84. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посіб.- К.: Вища шк., 2005.- 239 с.
85. Смеричевская С.В. Система ECTS: дань европейской моде или необходимость?// Україна - суб'єкт європейського освітнього простору.- К.: Європ. ун-т, 2005.- С.207-211.
86. Степко М.Ф. Болонський процес і навчання впродовж життя: Монографія/ М.Ф.Степко, Б.В.Клименко, Л.Л.Товажнянський.- Х.: НТУ "ХПІ", 2004.- 112 с.- CD-Rom.
87. Сухарніков Ю.В. Проблеми вищої освіти України у контексті Болонського процесу// Стратегічні напрями розвитку вищої освіти в Україні: Матеріали Міжнар. наук.-практ.конф. (м.Судак, Автоном.Респ.Крим, 16-18 жовт. 2003 р.).- 2004.- С.18-34.
88. Терещенко Ю. Проблема якості освіти в контексті Болонського процесу// Болонський процес в дії.- К., 2005.- С.22-27.
89. Тимошенко З. Болонський процес: сутність, витоки та етапи розвитку// Економічний часопис.- 2004.- №7-8.- С.46-48.
90. Тимошенко З.І. Соціально-політичні аспекти та перспективи участі України в Болонському процесі// Україна - суб'єкт європейського освітнього простору.- К.: Європ. ун-т, 2005.- С.5-19.
91. Ткаченко В.П. Про головні завдання Болонського процесу// Болонський процес: перспективи і розвиток у контексті інтеграції України в європейський простір вищої освіти.- 2004.- С.56-61.
92. Товажнянський Л.Л. Болонський процес: цикли, ступені, кредити: Монографія/ Л.Л.Товажнянський, Є.І.Сокол, Б.В.Клименко.- Х.: НТУ "ХПІ", 2004.- 144 с.
93. Україна - суб'єкт європейського освітнього простору: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 24-25 трав. 2005 р./ Ред. Тимошенко І.І., Тимошенко З.І.- К.: Європ. ун-т, 2005.- 314 с.
94. Хорєв І.О. Педагогічна технологія стандартизації підготовки військових фахівців у контексті вимог Болонського процесу// Нові технології навчання.- К., 2005.- Вип. 41.- С.75-83.
95. Хриков Є.М. Управління модернізацією діяльності вищого навчального закладу в контексті Болонського процесу// Болонський процес: тенденції, проблеми, перспективи.- К., 2004.- С.209-220.
96. Христенко І.О. Студент як об'єкт європейського освітнього простору: концепція Болонського процесу// Україна - суб'єкт європейського освітнього простору. - К.: Європ. ун-т, 2005.- С.296-297.
97. Цихан Т.В. "Болонский процесс" путь к созданию единой европейской системы высшего образования// Теория и практика управления.- 2004.- №9.- С.47-56.

98. Шмалей С. Навчання впродовж життя як складова Болонського процесу// Болонський процес: модернізація змісту природничої педагогічної освіти.- Полтава, 2005.- С.83-84.
99. Шубін О. Адаптація університету до Болонського процесу// Вища школа.- 2005.- №6.- С.13-27.
100. Шувалов В.О. Перший рік використання ECTS/ В.О.Шувалов, Л.М.Шувалова// Україна - суб'єкт європейського освітнього простору.- К.: Європ. ун-т, 2005.- С.301-303.
101. Яковець Н.І. Педагогічна освіта, Болонський процес і вектори модернізації системи освіти = Болонський процес в Україні// Проблеми освіти.- 2005.- Ч. 1, Вип. 45.- С.32-38.
102. Ящук І. Особливості педагогічної взаємодії "викладач - студент" в контексті ідей Болонського процесу// Болонський процес: модернізація змісту природничої педагогічної освіти.- Полтава, 2005.- С.87-89.